

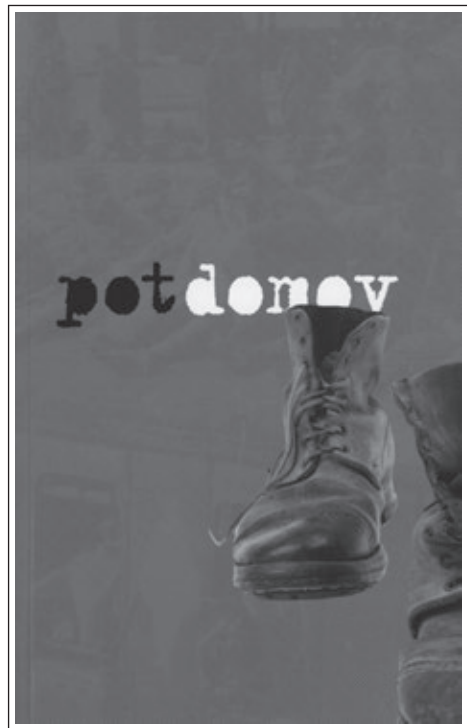
Pot domov. Pisci besedil: Marko Štepec ... [et al.], uredila Monika Kokalj Kočvar in Marko Štepec. Ljubljana: Muzej novejše zgodovine Slovenije, 2015.

Zbornik z naslovom *Pot domov* je zanimiv in napet izbor zgodb posameznikov iz različnih časovnih obdobj in krajev, vsem pa je skupno hrepenenje po domovini in njihovo vračanje v domači kraj.

Eden izmed večjih dejavnikov, ki človeka prisilijo k odhodu od doma, je vojna, ki preusmerja vojake na več sto ali tisoč kilometrov oddaljena bojišča. Civilno prebivalstvo v selitev prisilijo nove meje, nova oblast ali želja po preživetju. Leto 2015 zaznamujeta obe svetovni vojni – stota obletnica začetka Soške fronte in sedemdesetletnica konca 2. svetovne vojne, zato so v Muzeju novejše zgodovine Slovenije postavili razstavo *Pot domov*, na kateri so prikazali osebne predmete in zgodbe šestindvajsetih oseb, ter hkrati izdali istoimenski katalog. Ker papir ponuja več prostora kot razstavni prostor, vsebuje katalog kar 60 zgodb.

V tematiko vračanja domov nas uvedeta prispevka dr. Kaje Širok in dr. Marka Štepca, ki osvetlita bralcu čas in prostor zgodb ter sam razstavni projekt. Popotovanje pričnemo z Andrejem Pajkom, ki je leta 1810 kot ujetnik francoske vojske prepotoval skoraj polovico Evrope, se vrnil domov na Kranjsko in bil leta 1812, tokrat kot francoski vojak, poslan na rusko bojišče. Zopet ga je čakalo ujetništvo, tokrat v eni izmed litovskih vasi, od koder se je leta 1815 končno vrnil v domovino. Katalog se zaključuje z zgodbo Ide Velikanje Petronijević, ki je leta 1992 s svojo družino prišla iz Sarajeva v domovino svojih staršev, da je ubežala vojnim grozotam na Balkanu.

Za natančnejše razumevanje si pogledajmo eno od zgodb: Martin Muc se je rodil v Metliki leta 1894. Njegov prvi večji odhod iz domačega kraja se je zgodil avgusta, leta 1914, ko ga je vlak skupaj z ostalimi vojaki 27. domobranskega pehotnega polka odpeljal na bojišče v Galicijo. Tam je pri Przemyslanih doživel ognjeni krst, bil ranjen in prepeljan na okrevanje na Dunaj in v Ljubljano. Vojna s tem zanj ni bila končana, saj se

Pot domov (hrani SŠM, knjižnica).

je že konec oktobra istega leta vrnil nazaj na fronto. Na bojišču pri Jasli ob reki Visloki je bil konec decembra zajet in odpeljan v dolgotrajno rusko ujetništvo. Pot ga je vodila preko mest Lvov, Kijev, Samara in Taškent. Ob koncu leta 1917 je pobegnil iz ujetniškega taborišča in se napotil proti Sibiriji ter s tem pričel svojo dolgo trajajočo vrnitev proti domu. Z vlakom je potoval od Kazalinska do Čeljabinska, Omska in Tajge, kjer je ostal do konca leta 1918. Z veliko sreče in iznajdljivosti je preživel rusko državljansko vojno. Konec avgusta 1919 se je iz mesta Blagoveščensk odpeljal v Vladivostok, kjer se je z množico povratnikov skušal vkrcati na ladjo, a mu to ni uspelo. Pomanjkanje denarja, slabe prehranske razmere in nezmožnost pridobitve dela so ga prisilile v vrnitev v Blagoveščensk, kjer je imel zaposlitev in znance. Mejo je še enkrat neuspešno poskušal prečkati preko Odese, nato pa je pobegnil v Šanghaj, kjer se mu je končno uspelo vkrcati na ladjo, ki ga je pripeljala v Evropo. V Marseillu je uredil dokumente ter se februarja 1927 prek Italije vrnil v Ljubljano in rojstno Metliko. Doma ga ni pričakoval nihče. V svojih spominih je Muc zapisal: »V Metliki me gleda vse z nekako pritajeno grozo v očeh, kakor da sem se v resnici dvignil iz groba in sem še ves poln mrtvaškega duha. Že pred davnimi leti so me proglasili za mrtvega in me črtali iz svojih spominov.« Sklenil je še, da bi bilo morda bolje, da bi umrl v Sibiriji, saj ga je ob prihodu domov čakalo preveč slabih novic, med njimi tudi ta, da mu je umrla žena. Martin Muc je sklenil svojo življenjsko pot leta 1959.

Neža Trdin